

неприщепленого ПАН при їх співвідношенні $\approx 1:1$; 2) механічна суміш вихідної целюлози з ПАН при співвідношенні $\approx 1:1$; 3) вихідна целюлоза. Одержані термо-механічні криві наведені на рис. 3.

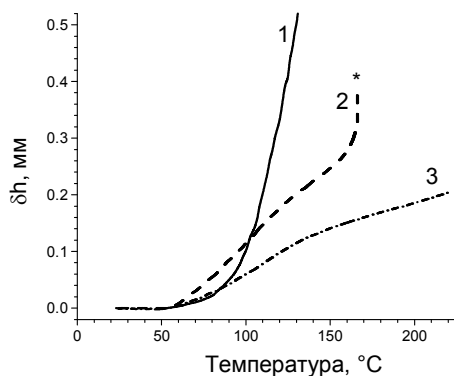

Рис. 3. Термо-механічні криві зразків целюлози: 1) ЦМ-гр-ПАН : ПАН = 1:1; 2) вихідна целюлоза : ПАН = 1:1; 3) вихідна целюлоза. Зірочкою (*) позначена точка розриву зразка

Перш за все, звертає на себе увагу суттєва відмінність у формах термо-механічних кривих. Найслабша залежність величини деформації від температури спостерігається, як і очікувалось, для немодифікованої целюлози (рис. 3, крива 3), оскільки вона не є термопластичним матеріалом. Композит, одержаний механічним змішуванням целюлози з ПАН, має термопластичні властивості і при досягненні певної температури (166 °C) спостерігається його течія (рис. 3, крива 2). Недоліком цього матеріалу є суттєве зростання деформації починаючи вже з температури ≈ 50 °C, що сильно обмежує області його застосування. Композитний матеріал, одержаний у процесі полімеризації АН при ініціюванні пероксидним олігомером з поверхні ЦМ, також володіє термопластичними властивостями, але, на відміну від попереднього, відчутне збільшення деформації в нього відбувається при $T > 80$ °C (рис. 3, крива 1).

Це, імовірно, пов'язане з тим, що частина макромолекул ПАН є прищепленою до поверхні целюлози, а відтак має понижену рухливість.

В результаті полімеризації АН у водному середовищі, ініційованій іммобілізованим на поверхні целюлози пероксидним олігомером ВЕП-МА, одержано композитні полімерні матеріали, які, завдяки формуванню прищеплених кополімерів, мають кращі фізико-механічні властивості при підвищених температурах, ніж композити, одержані простим механічним змішуванням целюлози з ПАН.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Чобіт М.Р., Троценко С.Є., Монцібович Р.О., Токарев В.С. Модифікація целюлози пероксидним коолігомером з ангідридними групами // Вісник Держ. університету "Львівська політехніка". Хімія, технологія речовини їх застосування.– 2000.– № 395.– С. 129-132.

УДК: 631.95:332

Шершун М.Х. (Україна, Київ)

ЗАСАДИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ ДЛЯ РОЗБУДОВИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ МЕРЕЖІ

Однією із найбільш важливих ініціатив у Європі є пан-європейська стратегія збереження ландшафтного та біологічного різноманіття (The Pan European Biological and Landscape Diversity Strategy, PEBLDS). Основною стратегією є створення та розбудова екологічної мережі на європейському рівні (Pan-European Ecological Network, PEEN). Пан-європейська екологічна мережа – це основний інструмент для забезпечення збереження повного діапазону екосистем, різновидів ландшафтів європейської ваги; формування достатньо великих середовищ існування для збереження та розвитку видового різноманіття біоти; забезпечення достатніх можливостей для поширення видів; відновлення пошкоджених частин ключових екологічних систем; локалізації потенційних загроз ключових територій. Концепція екомережі базується на умові встановлення взаємозв'язку між природними комплексами для протидії їх фрагментації у просторі. Проект формування сучасної пан-європейської екологічної мережі включає формування: ключових територій (екологічних ядер), буферних зон, сполучних (екологічних коридорів) та відновлювальних територій [2, 6, 7, 8, 11, 20, 21].

Екологічна мережа України розбудовується у контексті пан-європейської екологічної мережі як єдиної просторової системи еколого стабілізуючих територій. Підходи та напрямки розвитку національної екологічної мережі закріплені на законодавчому рівні [9, 11]. Поряд із цим в Україні склалися певні особливості щодо створення та розбудови екологічної мережі, які пов'язані із: особливостями формування природних ландшафтів та їх значним антропогенним порушенням; відмінними методико-організаційними особливостями проектування регіональних компонентів екомережі, недостатньо розробленими нормативно-правовими механізмами використання земель для її створення. Слід зазначити, що сучасна система управління земельними ресурсами носить галузевий характер та запроваджує систему управління відповідно до функцій земель, зокрема соціальних, економічних, екологічних та технічних пріоритетів їх використання. Законодавчо-нормативне регулювання використання та охорони земель є одним із основних механізмів управління земельними ресурсами в Україні. Воно здійснюється у трьох напрямках: відносин землекористування; методів

економічного регулювання; землеохоронної діяльності. Поряд із цим нормативно-правові механізми використання земель для створення компонентів екологічної мережі практично не розроблені.

Земельні відносини регулюються Конституцією України, Земельним Кодексом а також прийнятими відповідно до них нормативно-правовими актами. Ефективність управління залежить від комплексності їх реалізації. У результаті реформування земельних відносин у 90-х роках минулого століття в Україні виникла нова система приватних, приватно-орендних, колективних і одноосібних землекористувань, які мають різноманітний правовий статус власність, оренду і т.д. З'явилося багато землевласників у особі власників земельних часток (паїв), селянських господарств та орендарів. Усе це ускладнило запровадження еколого-зберігаючих та ґрунто-відновлювальних технологій на рівні природно-територіальних одиниць та агроландшафтів а також ускладнило розробку, запровадження та втілення ідеї розбудови національної екологічної мережі. У наслідок неузгодженого використання земельних ресурсів у межах агроландшафтів відбуваються процеси погіршення їх стану та деградації. З метою запровадження більш ефективного управління земельними ресурсами було створено орган державної виконавчої влади із земельних ресурсів (Держкомзем України). Однак створений державою орган земельних ресурсів не запровадив нової системи управління земельними ресурсами, яка б відповідала б вимогам часу та у повній мірі вирішила питання відведення земель для втілення ідеї розбудови національної екомережі.

Мета роботи - провести аналіз діючого законодавства у сфері землекористування при розбудові національної екологічної мережі. Об'єкт дослідження – земельне законодавство. Предмет досліджень - законодавче забезпечення використання земельних ресурсів для створення компонентів національної екологічної мережі.

Як свідчить аналіз, останніми роками не достатньо проводяться землевпорядні роботи із складанням планів земельно-господарського устрою в новоутворених агроформуваннях та фермерських господарствах. Зазначені роботи фінансуються за залишковим принципом. Із прийняттям Земельного кодексу України у державі створено підґрунтя правової бази для створення механізмів ринкового регулювання земельних відносин. Відповідно до Конституції України прийнятий Земельний кодекс України встановлює три форми власності на землю. Згідно з цим, земля може перебувати у державній, комунальній та приватній власності (ст. 78 п. 3) [1].

Відповідно до Конституції України встановлено, що розпоряджатися землями державної власності належить до повноважень органів виконавчої влади – Кабінету Міністрів України, Ради Міністрів Автономної Республіки Крим, обласних та районних (міських) державних адміністрацій. Органи місцевого самоврядування розпоряджаються землями комунальної власності. Детально визначена класифікація земель України та запроваджено 9 категорій земель. Земельний кодекс України – це документ, у якому в систематизованому вигляді розміщені норми, які регулюють земельні відносини щодо володіння, користування і розпорядження землею. Однак, на нашу думку даний документ має деякі недоліки які в майбутньому можуть позначитися на екологічному стані земельних ресурсів їх раціональному використанні та відведенні земель для створення компонентів екомережі. До останніх слід віднести наступне:

Слід зазначити, що у діючому законодавстві ще недостатньо вписані відносини між орендодавцем і орендарем. Зокрема, у Кодексі України про землю (Стаття 22 п 5) прописано що землі сільськогосподарського призначення не можуть надаватися у власність іноземним державам, іноземним громадянам, особам без громадянства, іноземним юридичним особам, але вони можуть надаватися в оренду до 50 років. За цих умов іноземний орендар може бути незацікавленим у відновленні родючості ґрунтів та у раціональному їх використанні. За таких умов, при інтенсивній експлуатації сільськогосподарських угідь наприкінці терміну оренди землевласник може повернути землі у незадовільному стані. Згідно норми закону, орендодавці (особливо власники невеликих паїв) не спроможні відстоювати свої інтереси у судових спорах із великими компаніями в силу фінансових умов, некомпетентності і т.д. У зв'язку із цим виникає необхідність у створенні об'єднань власників земельних паїв, які б могли відстоювати свої права у судовому порядку і мали б можливість впливати на орендаря на протязі терміну дії оренди а не по її закінченні, коли виправити становище щодо екологічного стану земель уже неможливо.

Так, є ризик виснаження найближчим часом значної частини найбільш родючих земель, переданих в оренду на короткі та середні терміни (понад 60% всіх договорів на оренду) також виникають проблеми із вилучення цих земель для створення компонентів національної екологічної мережі [1]. На сьогоднішній час землевласники не несуть відповідальності за поєзакисні лісові смуги, які знаходяться на їх території. Зокрема, у пункті 8 статті 25 Кодексу про землю зазначено: “Внутрішньогосподарські шляхи, господарські двори, поєзакисні лісосмуги, та інші поєзакисні насадження, гідротехнічні споруди, водойми тощо можуть бути відповідно до цього кодексу передані у власність, громадян, сільськогосподарських підприємств, установ та організацій”. На нашу думку слід більш чітко та однозначно визначити права власності на поєзакисні лісосмуги та інші захисні насадження які складатимуть екологічний каркас національної екологічної мережі.

Сучасне управління земельними ресурсами все більше вимагає застосування нових підходів та принципів до організації території землекористувань і володінь. Таким принципом є ландшафтний підхід, який дозволяє вивчити весь комплекс природно-географічних умов і ресурсів, а також виявити закономірності побудови частин ландшафту, їх внутрішні зв'язки, динаміку змін в ландшафті. Оптимальне використання ландшафту повинно забезпечити ефективне виконання відповідних функцій, зберігаючи властивості ландшафту як системи та складової національної екологічної мережі. Запровадження проектних рішень, спрямованих на захист ґрунтів від ерозії, відновлення їхньої родючості, створення стійких агроландшафтів, закріплених законодавчими і

нормативними документами, має бути обов'язковим для підприємств усіх форм власності й господарюючих на території України.

Потребує удосконалення механізм вилучення землі з інтенсивного обробітку згідно з Указом Президента України від 3 грудня 1999 р. 2 1529/99 "Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектору економіки характер і шляхи і використання орних земель визначають самі власники землі землекористувачі. Тому при виведенні орних земель з інтенсивного обробітку необхідно, в першу чергу, керуватись економічною й екологічною доцільністю, досвідом та пропозиціями самих землекористувачів. Однак обов'язковому вилученню з обробітку підлягають сильноеродовані і радіаційно забруднені землі. Також підлягають трансформації в лучні та лісові угіддя, які можуть бути у майбутньому компонентами екомережі середньозмітні ґрунти на складних схилах крутизною понад 3 градуси та землі сильно еродовані. На схилах понад 7 градусів і піщані ґрунти в більшості випадків потрібно вилучити не тільки з орних земель, але й із складу сільськогосподарських угідь. Найдоцільнішим є переведення їх у еколого-стабілізуючі території, зокрема їх заліснення. Слід також прийняти відповідні закони щодо запобігання розорюванню схилів земель, земель гідрографічної мережі та осушених заплавної торфових і торфоболотних ґрунтів.

Існують проблеми щодо фінансування природоохоронних програм, зокрема для розбудови національної екологічної мережі, головним чином, через відсутність підтримки охорони земель на державному рівні. Як показує аналіз, дії існуючих еколого-економічних механізмів із захисту земель від деградаційних процесів не у повній мірі спрацьовують. Тому необхідна їх модернізація, яка пов'язана із запровадженням заходів щодо стимулювання природоохоронного землекористування із обов'язковим юридичним оформленням конкретного механізму. Кошти від плати за землю відповідно до Закону України "Про плату за землю" повинні перераховуватися на спеціальні рахунки Держкомзему України та обласних головних управлінь земельних ресурсів, які використовують для розробки відповідних землепорядних розробок із захисту земель від деградаційних процесів, відтворення родючості ґрунтів та створення компонентів екомережі.

Висновки: Недоліки реформування земельних відносин і землекористування простежуються як у сфері сільськогосподарського виробництва, так і у самій системі управлінні земельними ресурсами, особливо на місцевому рівні (сільські, селищні ради, окремі землекористувачі). Існуючі механізми володіння, користування і розпорядження земельними ресурсами не дозволяють здійснити перехід земельної власності для забезпечення формування національної екологічної мережі та її компонентів. Найвні значні недоліки у системі справляння плати за землю призводять до суттєвих втрат надходжень до бюджету, внаслідок чого не здійснюються (через брак коштів) заплановані заходи щодо охорони, відтворення земель та відведення земель для створення екологічної мережі.

Для запровадження екологічних та економічних механізмів захисту земель від деградаційних процесів та розбудови національної екомережі необхідне комплексне спрямування їх за відповідним фінансовим і організаційним забезпеченням та державною підтримкою і регулюванням. Особливо потребує відновлення дії Закону України "Про плату за землю", за яким 30% надходжень від податку на землю виділяються на захист, збереження і відтворення родючості ґрунтів. Особливої уваги заслуговує розробка "Регіональних програм використання і охорони земельних ресурсів", яка є однією із основних передпроектних розробок, що враховує конкретні територіальні й природно-кліматичні особливості щодо розвитку екологічного управління агроландшафтами для припинення деградаційних процесів та покращення сучасного стану довкілля.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Земельний кодекс України, Законодавчі та нормативні акти України – офіційний сайт Верховної Ради <http://www.zakon.rada.gov.ua>
2. Екологічна безпека Вінниччини. Монографія. /За заг. ред. Олександра Мудрака. – Вінниця: ВАТ "Міська друкарня" – 2008. – 456 с.
3. Попович С.Ю. Природно-заповідна справа: Навчальний посібник. – К.: Арістей, 2007. – 480 с.
4. Воробьев Д.В. Типы лесов Европейской части СССР. – К.: Изд-во АН УССР, 1953. – 452 с.
5. Остапенко Б.Ф., Ткач В.П. Лісова типологія. Ч. 2. – Харків, Майдан, 2002. – 204 с.
6. Науковий звіт з виконання науково-дослідної роботи "Підготовка проекту Зведеної схеми формування екомережі України (перший етап)" – Київ. – 2008. – 127 с.
7. Розбудова екомережі України /За ред. Ю.Р. Шеляг-Сосонка. – К., 1999. – 127 с.
8. www.biodiv.org
9. <http://www.rada.gov.ua> – Природоохоронне законодавство України
10. Мовчан Я. Екологічна мережа України. Обґрунтування структури та необхідності створення //Конвенція про біологічне різноманіття. Громадська обізнаність та участь. – К.: Стилос, 1997. – С. 98-110.
11. Збереження біорізноманіття і створення екомережі: Інформаційний довідник. /Г.Б. Марушевський, В.П. Мельничук, В.А. Костюшин – Київ: Wetlands International Black Sea Programme, 2008. – 168 с.
12. Національна доповідь України про гармонізацію життєдіяльності суспільства у навколишньому середовищі. Спеціальне видання до 5-ї Всеєвропейської конференції міністрів навколишнього середовища "Довкілля для Європи". Відповід. керівник розробки – доктор економічних наук, професор В.Я. Шевчук. – К.: ТОВ "Новий друк", 2003. – 128 с.
13. Сучасний стан територій та об'єктів природно-заповідного фонду України на початку 2008 року //Безпека життєдіяльності. – №5-6. – 2008. – С. 6-11

14. Фурдичко О.І., Сівак В.К., Солодкий В.Д. Заповідна справа в Україні: Підручник. – Чернівці: Зелена Буковина, 2005. – 336 с.
15. Реймерс Н.Ф., Штильмарк Ф.Р. Особо охраняемые природные территории. – М.: Мысль, 1978. – 295 с.
16. Данилов-Данильян В.И., Лосев К.С. Экологический вызов и устойчивое развитие: Учебн. пособие. – М.: Прогресс-Традиция, 2000. – 418 с.
17. Шеляг-Сосонко Ю.Р., Гродзинский М.Д., Романенко В.Д. Концепция, методы и критерии создания экосети Украины. – Киев: Фитосоциоцентр, 2004. – 144 с.
18. Ткачов А., Іваненко І. Концептуальні основи формування національної екомережі України //Рідна природа. – 2000. – №2. – С. 50-55.
19. Шеляг-Сосонко Ю. Єдина екомережа – стратегія сталого розвитку //Рідна природа. – 2001. – №1. – С. 14-16.
20. Социально-экономический потенциал устойчивого развития: Учебник /Под ред. проф. Л.Г. Мельника (Украина) и проф. Л. Хенса (Бельгия). – Сумы: ИТД “Университетская книга”, 2007. – 1120 с.
21. Council of Europe. European Landscape Convention. European Treaty Series – №176 (2000).
22. Sepp, K. & A. Kaasik, 2002. Development of National Ecological Networks in the Baltic Countries in the framework of the Pan-European Ecological Network. IUCN Regional Office for Europe, Warsaw.
23. Bennett, G. 2004. Integrating biodiversity conservation and sustainable use. Lessons learned from ecological networks. IUCN Gland, Switzerland and Cambridge, UK.

УДК 502(477.44)

Яцентюк Ю.В. (Україна, Вінниця)

СПОЛУЧНІ ТЕРИТОРІЇ ЕКОМЕРЕЖІ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Відповідно до концепції підтримуваного розвитку та Загальнодержавної програми "Формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки" важливим є формування регіональної екомережі Вінницької області. Особливе місце в цьому контексті посідає поєднання ключових територій за допомогою екокоридорів. Це викликано тим, що залишки натуральних ландшафтних комплексів і заповідні об'єкти нашого регіону часто ізольовані один від одного. У результаті зменшується біотичне та ландшафтне різноманіття, погіршується стан навколишнього середовища та, як наслідок, зростає захворюваність населення області. Формування єдиної системи екокоридорів, що органічно поєднуюватимуть ключові території, дозволить зберегти ландшафтне та біотичне різноманіття, запобігти забрудненню навколишнього природного середовища, сформувати здорове навколишнє природне середовище.

До цього часу детально описано лише Південнобузький [2] та Галицько-Слобожанський національні екокоридори [3]. Дністровський національний та регіональні екокоридори Вінниччини майже не описані. Отже, перед нами постало завдання виділення та характеристики сполучних територій Вінницької області. *Об'єктом* нашого дослідження є національні та регіональні екокоридори Вінницької області.

Проведені нами дослідження дозволили виділити у структурі екомережі Вінницької області 22 сполучні території загальною площею 1522664 га, тобто 57,5 % від території області. Серед них три національних і 19 регіональних екокоридорів [5, с.109-116].

Загальна площа національних сполучних територій 1201772,1 га. Серед них виокремлено Галицько-Слобожанський субширотний, Південнобузький та Дністровський субмеридіональні екокоридори. Найбільші площі (1039199 га або 39,2 % від території області) займає Галицько-Слобожанський субширотний екокоридор. Площа Південнобузького субмеридіонального екокоридору 141973,3 га, тобто 5,4 % від території області. Дністровський екокоридор займає площу 20599,7 га або 0,8 % від території області.

Основу *Галицько-Слобожанського субширотного національного екокоридору* складають теперішні лісостепові ландшафтні утворення, тобто поєднання лісових урочищ і місцевостей із супутними лучностеповими ландшафтними комплексами [3, с. 113]. У межах Вінницької області проходить широколистянолісова (або південна) вітка Галицько-Слобожанського субширотного національного екокоридору. Його довжина із заходу на схід 165 км. Мінімальна ширина цього природного коридору 45 км, максимальна – 73 км.

Північна межа Галицько-Слобожанського субширотного національного екокоридору проходить такими населеними пунктами: Хмільник, Калинівка, Турбів, Вороновиця, Немирів, Іллінці, Оратів. Південна його межа проходить такими населеними пунктами: Наддністрянське, Муровані Курилівці, Котюжани, Копайгород, Жмеринка, Копистирин, Деревчин, Джурин, Вапнярка, Митківка, Соболівка, Теплик. Отже, Галицько-Слобожанський субширотний національний екокоридор має звивистий характер.

У межах Галицько-Слобожанського субширотного національного екокоридору знаходяться Буго-Деснянське національне природне ядро, а також Наддністрянсько-Бернашівський, Згарський, Печеро-Сокілецький, Вороновицький, Самчинецько-Райгородський, Вінницький, Хмільницький, Березнянський, Губницько-Митківський, Вапнярсько-Кирнасівський, Ладизинський, Іллінецько-Дашівський, Барський, Шпиківський, Гайсинський, Жмеринський, Мурованокуриловецький, Теплицький, Дяківецький та